

Mitologiczny świat bogów, herosów i ludzi

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Joseph Campbell, *Potęga mitu (fragmenty)*, tłum. I. Kania.
- Źródło: Jan Parandowski, *Legendy tebańskie (fragment)*, [w:] tegoż, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*.

Lawrence Alma-Tadema [czytaj:lorenc alma tidima], *Czytanie z Homera*, 1885
Źródło: domena publiczna.

Mity odzwierciedlają światopogląd starożytnych Greków poszukujących odpowiedzi na podstawowe pytania: Jak powstał świat? Kim jest i jaki jest człowiek? Co lub kto decyduje o jego losie? Czym jest życie, a czym – śmierć? Jak to się dzieje, że słońce wschodzi i zachodzi, po wiosnie następuje lato, potem jesień i zima? Opowieści o bogach, herosach i ludziach za pomocą symboli próbowały na te pytania odpowiadać. Interpretowały zjawiska i procesy zachodzące w świecie, porządkowały wiedzę starożytnych o rzeczywistości.

Również dziś mity greckie inspirują do refleksji o naturze człowieka i porządku świata. Stanowią źródło archetypów i motywów, do których odwołują się pisarze i artyści. Są jednym z fundamentów kultury europejskiej.

Twoje cele

- Omówisz kulturotwórczą rolę cywilizacji starożytnej Grecji.
- Omówisz znaczenie pojęć *archetyp* oraz *topos*.

- Wyjaśnisz znaczenie pojęcia „mit”.
- Utrwalisz znajomość związków frazeologicznych pochodzących z mitologii greckiej.
- Odczytasz motywacje bohaterów mitu o rodzie Labdakidów.

Przeczytaj

Kolebka kultury

Cywilizacja europejska ma swe korzenie między innymi w dorobku antycznych Greków. To oni w pierwszym tysiącleciu przed naszą erą stworzyli kulturę stanowiącą podstawę dziedzictwa rozwijanego przez stulecia i żywego do dzisiaj. Uformowali wyobraźnię Europejczyków przez bogatą mitologię, literaturę, teatr i sztukę. Wytyczyli kierunki myślenia dzięki filozofii i stworzeniu podstaw nauki.

Przyjrzyj się uważnie posągom bogów greckich. Jak starożytni artyści przedstawiali swoich bogów? Co taki sposób prezentacji może mówić o relacji między światami bogów i ludzi?

Wenus z Milo, ok. 150–125 p.n.e.

Źródło: Mattgirling, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Posejdon lub Zeus, ok. 460 p.n.e.

Źródło: Barcex, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Fidiasz, *Athena Parthenos*, 447-438 p.n.e.

Źródło: Marsyas, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Potęga mitu

Przeczytaj fragmenty rozmowy z amerykańskim religioznawcą, pisarzem i myślicielem Josephem Campbellem. Badacz ten znacząco wpłynął na sposób odbioru i rozumienia mitów, postulując czytanie mitologii przede wszystkim jako świadectwa wspólnoty duchowej i kulturowej całej ludzkości. Podczas lektury zwróć uwagę na przywoływane przez rozmówców różne określenia i funkcje [mitu](#).

” Joseph Campbell

Potęga mitu (fragmenty)

Moyers: Dlaczego mit? Dlaczego mają nas obchodzić mity? Jaki jest ich związek z moim życiem?

Campbell: W pierwszej chwili miałbym ochotę odpowiedzieć na to: „Daj spokój, człowieku, żyj sobie tak jak dotąd, to wcale niezłe życie, mitologia nie jest ci potrzebna”. Nie wierzę, żeby można było interesować się jakąś sprawą tylko dlatego, że w powszechnej opinii jest ona ważna. Wierzę natomiast, że coś może nas w taki czy inny sposób porwać. Sam jednak możesz się przekonać, że mitologia, jeśli ktoś przedstawi ci ją we właściwy sposób, jest w stanie cię porwać. A jeżeli do tego dojdzie, to czego możesz od niej oczekiwać?

Jednym z naszych obecnych problemów jest to, że niezbyt dobrze zaznajomieni jesteśmy z literaturą dotyczącą spraw ducha. [...]

Literatura grecka, łacińska i biblijna stanowiły kiedyś część przeciętnej edukacji. Kiedy je z niej usunięto, zagubiona została cała zachodnia tradycja informacji mitologicznej. W przeszłości zwykle było tak, że te historie tkwiły w umysłach ludzi. Kiedy nosisz w umyśle taką bądź inną historię, spostrzegasz jej związek z tym, co przytrafia ci się w życiu. Daje ci ona pewną perspektywę, w której umieszczasz to, co ci się przydarza. Ze stratą takiej historii utraciliśmy coś istotnego, bo nie mamy na jej miejsce żadnej porównywalnej z nią literatury. Te fragmenty informacji z dawnych czasów, związane ze sprawami, które pomagały ludziom żyć, budowały cywilizacje i przez całe tysiąclecia kształtowały religie, mają

też ścisły związek z głębokimi problemami wewnętrznymi, z duchowymi tajemnicami i progami, jakie musimy forsować, i jeśli nie masz na tej drodze żadnych drogowskazów, musisz wypracować je sobie sam. Kiedy jednak ten temat jakoś cię pochwyci, kontakt z tą bądź inną tradycją rodzi w tobie odczucie, iż poznajesz coś tak istotnego, głębokiego i ożywczego, że nie chcesz już z tego zrezygnować.

Moyers: A więc opowiadamy historie po to, by jakoś uładzić sobie świat, wprowadzić harmonię między naszym życiem i rzeczywistością?

Campbell: Tak, myślę, że tak. [...] Główne motywy mitów są te same i zawsze były te same. Jeśli chcesz stworzyć własną mitologię, sprawą zasadniczą jest to, z jaką społecznością się wiążesz. Każda mitologia ukształtowała się w obrębie pewnej społeczności, w zamkniętym polu. Następnie one zderzają się ze sobą, wchodzą z sobą w kontakt i stapiają się, i w ten sposób otrzymujesz mitologię bardziej złożoną. [...] Ale czymże jest mit? Słownikowa definicja mitu to „opowieści o bogach”. Więc zadajesz następne pytanie: Czym jest bóg? Bóg jest personifikacją sił kierujących nami albo systemu wartości, które funkcjonują w ludzkim życiu i we wszechświecie; bogowie to moce twojego ciała i natury. Mity są metaforami duchowych mocy człowieka, a te same moce, które przenikają nasze życie, przenikają też życie wszechświata. Ale są też mity i bogowie powiązani z poszczególnymi społecznościami lub bóstwami opiekuńczymi danej społeczności. Innymi słowy, istnieją dwa całkowicie różne porządki mitologiczne. Jeden wiąże cię z twoją własną naturą i ze światem przyrody, którego jesteś częścią. Druga mitologia jest ściśle socjologiczna, wiąże cię z określoną społecznością. Bo przecież nie jesteś po prostu człowiekiem naturalnym, ale członkiem konkretnej grupy. W dziejach mitologii europejskiej widać przeplatanie się tych

dwu systemów. [...]

Moyers: Czytając twoje książki [...] uświadomiłem sobie, że wszystko to, co ludzie mają wspólnego, jest objawione w mitach. Mity to opowieści o naszych trwających wieki poszukiwaniach prawdy, sensu, znaczeń. Wszyscy odczuwamy potrzebę opowiedzenia i zrozumienia naszej historii. [...] Więc mity to klucze?

Campbell: Mity są kluczami do duchowych możliwości ludzkiego życia.

Moyers: Do tego, co jesteśmy zdolni poznać i czego doświadczyć w nas samych?

Campbell: Tak.

[...]

Moyers: W jaki sposób dochodzisz do tego doświadczenia?

Campbell: Czytając mity. Uczą one, że możesz zwrócić się do wewnątrz, i w pewnym momencie zaczynasz chwytać przesłanie symboli. [...] Każdy człowiek musi znaleźć taki aspekt mitu, który będzie związany z jego własnym życiem.

Źródło: Joseph Campbell, *Potęga mitu (fragmenty)*, tłum. I. Kania.

Polecenia

Sformułuj w postaci rozwiniętego zdania pojedynczego temat podjęty przez rozmówców. Ustal, jaki główny problem poruszają oni w swojej rozmowie.

1

2

Obaj rozmówcy określili mit jako: drogowskaz, klucz, metaforę. Wyjaśnij zwięźle, jak rozumiesz

znaczenie każdego z tych określeń.

Nazwij dwa wymiary mitu, o których mówi autor. Wyjaśnij, z czym są one związane, z czego wynikają i czego dotyczą.

3

4 Na czym polega „potęga mitu”? Zapisz w punktach argumenty uzasadniające tytułową przenośnię.

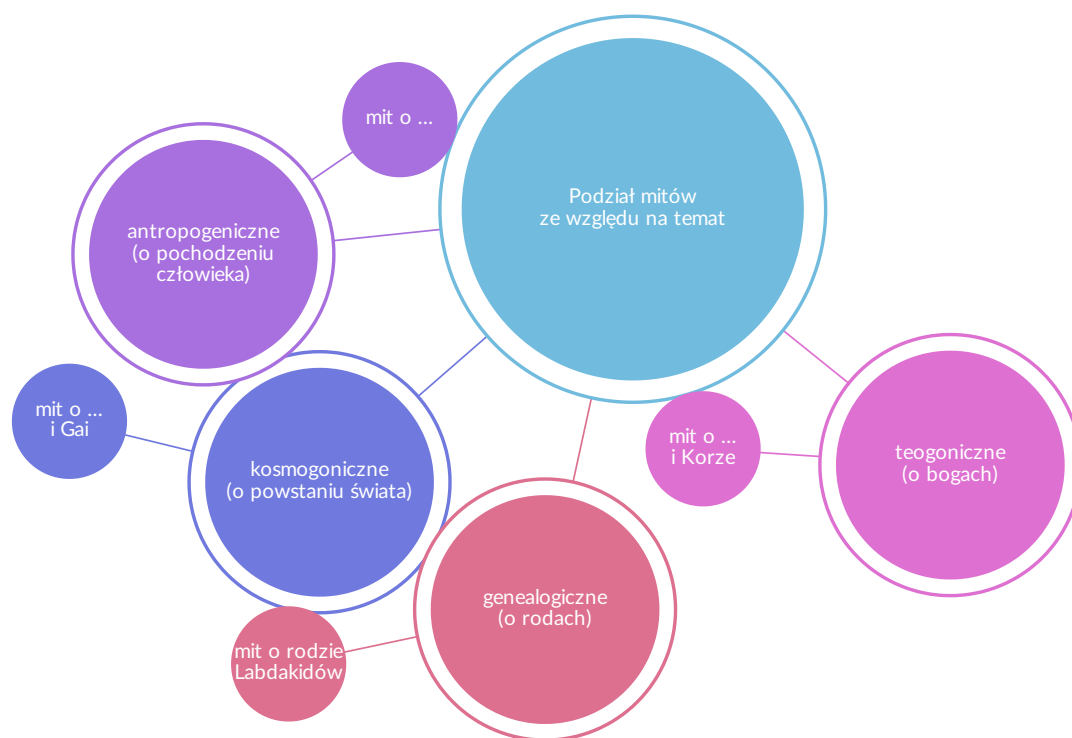
Rozmowa rozpoczyna się od pytania bardzo ważnego dla współczesnego czytelnika: „Dlaczego mają nas obchodzić mity?”. Odpowiedz na to pytanie, wykorzystaj w tym celu tekst oraz własne przemyślenia.

5

6 Przeczytaj ostatnie zdanie tekstu. Powiedz, który ze znanych ci mitów jest dla ciebie szczególnie ważny. Co istotnego dla siebie w nim odnajdujesz? Czego cię nauczył? Co ci uświadomił? Co pozwolił zrozumieć? Ułóż na ten temat spójną, rozwiniętą wypowiedź.

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli prezentującą typologię mitów ze względu na temat. Przygotuj listę własnych przykładów do poszczególnych kategorii.

Mapa myśli

Ważne!

Pojęcie mitu

Termin „mit” ma różne znaczenia. Słowo to pochodzi z języka greckiego (gr. *mýthos* – mowa, opowieść) i nazywa opowieści wyrażające wierzenia religijne oraz światopogląd danej zbiorowości. Mityczne historie przekazywane były najpierw ustnie, z czasem zaczęto je zapisywać.

Mit ma charakter fabularny, lecz nie sama historia jest w nim najważniejsza. Jego istota tkwi w uniwersalnym przesłaniu – dlatego potoczne przeciwstawienie go prawdzie nie ma sensu. Mit ma charakter przenośny, posługuje się symbolem, metaforą, alegorią i domaga się odczytania na głębokim poziomie znaczeń. Wierzenia religijne starożytnych Greków przeminęły, mity jednak pozostały i są nadal dla literatury i sztuki zarówno źródłem motywów, jak i inspiracją do poszukiwania znaczeń otaczającego nas świata.

Mity narodowe i mity kultury popularnej

Pojęcia mitu używać można także w szerszym znaczeniu. Łączy się ono wówczas z najważniejszymi dla określonej zbiorowości wydarzeniami i przeżyciami: historycznymi, narodowymi, społecznymi. Mówi się, że każdy czas ma swoje mity. Sytuują się one poza opozycją prawda-falsz, ich celem jest kształtowanie zbiorowej wyobraźni, tożsamości, poczucia wspólnoty. Przykładem mogą być mity narodowe, czyli utrwalone w społecznej pamięci opowieści interpretujące przeszłość (np. mity powstań, w których mniej ważne są szczegóły wiedzy historycznej, istotniejsze jest wspomnienie heroicznych wydarzeń). Takie mity często znajdują wyraz w dziełach literackich, filmowych, w pomnikach itd. Istnieją też mity kultury popularnej, funkcjonujące w piosenkach, serialach telewizyjnych czy reklamach (np. mit Marylin Monroe lub mit Dzikiego Zachodu).

Słownik

archetyp

(gr. *archétypon* – pierwowzór) pojęcie wprowadzone przez Carla Gustava Junga, czerpiącego z psychoanalizy Zygmunta Freuda, oznaczające obecny od zarania dziejów wzorzec zachowania, istniejący w nieświadomości zbiorowej, a odnoszący się do uniwersalnych zjawisk, np. cierpienia, śmierci, macierzyństwa, miłości

mit

(gr. *mýthos* – opowieść, narracja) obecna w kulturze od wielu wieków opowieść tłumacząca – w sposób wyobrażeniony – genezę, zasady funkcjonowania i porządku świata. Początkowo mity były przekazywane ustnie, a następnie zostały spisane i w tej formie przetrwały do dzisiaj. Pod względem tematyki mity dzielimy na: teogoniczne (o bogach), kosmogoniczne (o początku świata), genealogiczne (o rodach) i antropogeniczne (o pochodzeniu człowieka)

motyw

(łac. *motivum*) element kompozycyjny, myśl, zasada formalna lub treściowa dająca się wyróżnić w dziele sztuki; w utworze literackim jest to obiegowy schemat tematyczny obecny w tradycji kulturalnej, mitach, legendach, bajkach czy

podaniach; w muzyce – rytmicznie dająca się wyodrębnić grupa dźwięków;
w sztukach plastycznych – element kompozycyjny, część składowa całości

topos

(gr. *tópos* – miejsce) termin określający tzw. *loci communes*, czyli „miejsca wspólne” w kulturze – wciąż powracające motywy i tematy, wskazujące na ciągłość tradycji danej kultury, a przez swą powtarzalność ułatwiające odczytanie tekstu kultury. Do nauki wprowadził to pojęcie Arystoteles (w kontekście dialektyki), a do badań nad sztuką – niemiecki literaturoznawca Ernst Robert Curtius

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Przypomnij sobie bohaterów i tematy mitów poznanych wcześniej. Opowiedz zapamiętane mity w kilku zdaniach. Określ, jakie problemy są w nich poruszane. Sporządź notatkę według podanego schematu.

Tytuł mitu

Bohaterowie

Temat

Typ i funkcja mitu

Polecenie 2

Obejrzyj uważnie galerię z reprodukcjami dzieł sztuki o tematyce mitologicznej. Określ, z jakim typem mitu mamy do czynienia oraz jaką funkcję pełni ta opowieść. Zapisz notatkę na ten temat.

1

Mit o Dedalu i Ikarze

Herbert James Draper, *The Lament for Icarus*, 1898, domena publiczna.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PuYrqgMVD>

(...) Ikar, uniesiony zachwytem nad potęgą wynalazku, zapomniał o przestrożach ojca i coraz wyżej wzbijał się w błękitne przestworza. I wówczas stało się to, co przewidział Dedal. Pod wpływem żaru słonecznego wosk stopniał i pióra, jedno po drugim, zaczęły opadać. Ikar, jak gromem rażony, runął z wysokości na ziemię i zabił się na miejscu. Po długich poszukiwaniach odnalazł ojciec żałosne szczątki syna. Wyspę, na którą spadł Ikar, nazwano Ikarią, a morze

dookoła niej – Morzem Ikaryjskim.

Źródło: Jan Parandowski, *Dedal i Ikar*, [w:] tegoż, *Mitologia: wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Warszawa 1967, s. 75.

2

Mit o Prometeuszu

Peter Paul Rubens, *Prometeusz*, 1611–1612, domena publiczna.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PuYrqgMVD>

Dzeus zemścił się okrutnie. Na jego rozkaz przykuto Prometeusza do skały Kaukazu. Co dzień zgłodniały orzeł zlatywał, by mu wyjadać wątrobę, która wciąż odrastała. Wokoło było pusto i głucho. Skazaniec nie słyszał głosu ludzkiego ani nie ukazywała mu się twarz przyjazna. Palony gorącymi promieniami słońca, bez ruchu i spoczynku, trwał Prometeusz, niczym wieczny wartownik, dla którego zawsze za późno przychodzi noc w płaszczu gwiazdzistym i za późno zorza poranku roztopia się w ciepłocie dnia. Jego próżne jęki spadały w przepaść gór jak martwe kamienie.

Źródło: Jan Parandowski, *Prometeusz*, [w:] tegoż, *Mitologia: wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Warszawa 1967, s. 37–38.

3

Mit o Orfeuszu i Eurydyce

Frederic Leighton, *Orfeusz i Eurydyka*, ok. 1864 r., domena publiczna.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PuYrqgMVD>

Hades oddał Orfeuszowi Eurydykę i kazał ją Hermesowi wyprowadzić na świat z powrotem. I jedno jeszcze powiedział: Eurydyka iść będzie za Orfeuszem, za nią niech kroczy Hermes, a Orfeusz niech pamięta, że nie wolno mu oglądać się poza siebie. Poszli. Droga wiodła przez długie, ciemne ścieżki. Już byli prawie na górze, gdy Orfeusza zdjęło nieprzewyciężone pragnienie: spojrzeć na żonę, bodaj raz jeden. I w tej chwili utracił ją na zawsze. Hermes zatrzymał Eurydykę w podziemiu, Orfeusz sam wyszedł na świat. Próżno się wszędzie rozglądał: nigdzie jej nie było. Daremnie dobijał się do bram piekieł: nie wpuszczono go po raz wtóry.

Źródło: Jan Parandowski, *Orfeusz i Eurydyka*, [w:] tegoż, *Mitologia*, Londyn 1992, s. 152.

Jean-Auguste-Dominique Ingres, *Edyp i sfinks*, 1808, domena publiczna.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PuYrqgMVD>

Wielka żałoba spadła na miasto, albowiem Sfinks co dzień porywał ludzi. Wówczas Kreon ogłosił, że kto wyjaśni zagadkę, otrzyma królestwo tebańskie i ożeni się z Jokastą, wdową po zamordowanym Lajosie. W tym właśnie dniu przybył do stolicy Edyp. Myślał przez cały dzień o zagadce, a wieczorem położył się spać i miał sen wróżebny, który mu poddał właściwe rozwiązanie. O świcie poszedł do Sfinksa i powiedział: „Człowiek chodzi rano, to jest w dzieciństwie, na czworakach; gdy urośnie, staje się zwierzęciem dwunożnym; a w starości, która jest życia wieczorem, podpira się laską, jakby mu trzecia noga przybyła”. Usłyszawszy to Sfinks rzucił się w przepaść.

Źródło: Jan Parandowski, *Legendy tebańskie (fragment)*, [w:] tegoż, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*.

5

Jazon i wyprawa Argonautów

John William Waterhouse, *Jazon i Medea*, 1907, domena publiczna.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PuYrqgMVD>

Medea oczekiwała Jazona w pokoju swojej siostry. Na jego widok odetchnęła z ulgą.

- Dobrze, że jesteś!
- Co się stało, Medeo? Dlaczego jesteś taka blada? Dlaczego drżysz? – zapytał Jazon.
- Mój ojciec nie zamierza dotrzymać królewskiego słowa – powiedziała Medea.
- Skąd wiesz?
- Podśluchałam rozmowę. Jutro podpalę wasz statek i wszystkich Argonautów wytną w pień. Nawet Herakles nie będzie mógł was obronić, bo poszedł uwolnić przykutego do kaukaskiej skały Prometeusza.
- Więc co robić?
- Uciekajcie, póki czas.
- Dobrze wiesz, że bez złotego runa nie mogę wrócić do ojczyzny.

Źródło: Nikos Chadzinikolau, *Mity greckie*, s. 53.

Elihu Vedder, *Plejady*, 1885.

Źródło: domena publiczna.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dopasuj cechy, określenia i atrybuty do wymienionych postaci.

Apollo

pory roku

przekraczanie granic

kłosa zbóż

żałoba

marzycielstwo

tęsknota

dążenie do wolności, swobody

lira

ogień

piękno, sztuka

lekkomyślność

przewodnik Muz

bunt

podobieństwo do Chrystusa

altruizm

skrzydła

okrutna kara

poświęcenie

okrucieństwo

macierzyństwo

Prometeusz

Demeter

Ikar

Ćwiczenie 2

Uzupełnij.

Opowieść o Demeter i Korze to przykład mitu . Opowiada o i zjawiska panujące w świecie (zmienność pór roku), ma zatem funkcję . Z kolei podanie o Uranosie i Gai to przykład mitu o funkcji . Opowieść o podczas powstania świata daje podwaliny systemowi wierzeń.

opiewa

poznawczej

poznawczą

sakralną

kulturotwórczej

tęsknocie matki do córki

światopoglądowej

teogonicznego

zjawiskach przyrody

boskiej interwencji

śmierci ukochanej matki

wyjaśnia

kosmogonicznego

antropogenicznego

tradycjach i obrzędach

Ćwiczenie 3

Podaj źródło i wyjaśnij znaczenie podanych związków wyrazowych o pochodzeniu mitologicznym. Dopisz do listy własne przykłady.

węzeł gordyjski

puszka Pandory

nić Ariadny

syzyfowa praca

stajnia Augiasza

beczka Danaid

olimpijski spokój

paniczny strach

pod egidą

pytyjska odpowiedź

ikaryjskie loty

męki Tantalą

koszula Dejaniry

między Scyllą a Charybdą

Ćwiczenie 4

Wybierz jeden ze związków frazeologicznych podanych w poprzednim poleceniu i wskaż, z jakim mitem jest on związany. Przypomnij krótko treść tego mitu. Przedstaw wydarzenia z punktu widzenia wybranego bohatera.

Ćwiczenie 5

Jednym z toposów najczęściej powracających w kulturze jest topos człowieka podróżującego (*homo viator*). Podaj przykłady utworów, z mitologii oraz z innych lektur szkolnych i własnych, w których ten topos się pojawia. Jaką funkcję pełni on we wskazanych dziełach?

Przykłady

Funkcja

Film i tekst do ćwiczeń 6-9

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RF5lTOPRkHEBV>

Film z nagraniem fragmentu Legend tebańskich Jana Parandowskiego.

” Jan Parandowski

***Legendy tebańskie* (fragment)**

[...] posiadał tron tebański Lajos, od którego wyszło pokolenie najnieszczęśliwszych władców. Wyrocznia ostrzegła go, że polegnie z ręki własnego syna, który w następstwie ożeni się z jego żoną, a swoją matką, Jokastą. Gdy im się więc syn narodził, przekłuli mu pięty żelaznymi kolcami, związali i wyrzucili w górach. Dziecko znaleźli pasterze i zanieśli do Koryntu, aby oddać na wychowanie królowej, która nie miała własnego potomstwa. Chłopak miał nogi nabrzmiałe od przekłucia, przezwano go więc Ojdipus (Edyp) – „człowiek o spuchniętych nogach”.

Edyp nie czuł się szczęśliwym. Rówieśnicy nazywali go podrzutkiem, a nikt nie chciał wyjawić tajemnicy jego pochodzenia. Pojechał zatem do Delf, do wyroczni. W ciemnym sanktuarium dał się słyszeć głos boży, który go upomniał, aby nie wracał do ojczyzny, gdyż zabije ojca i ożeni się z matką. Edyp sądząc, że królestwo Koryntu są jego rodzicami, postanowił w innych stronach dom sobie założyć. Po drodze jednak spotkał wóz, na którym siedział jakiś pan w otoczeniu kilku dworzan. Było to w ciasnym wąwozie górskim i służba krzyknęła na Edypa, aby ustąpił ze ścieżki. Butny młodzieniec nie usłuchał. Powstała kłótnia i bójka, w której tamci śmierć ponieśli. Edyp poszedł dalej, nie domyślając się, że ów pan na wozie – to Lajos, jego własny ojciec.

W Tebach objął rządy szwagier zabitego króla, Kreon. Ale w kilka dni później w górach podmiejskich pojawił się dziwny potwór, który

Antoni Brodowski, *Edyp i Antygona*, 1828
Źródło: domena publiczna.

zaczął porywać ludzi i rzucać w przepaście. Nazywał się Sfinks. Miał twarz i piersi kobiety, a resztę ciała lwa, ze skrzydłami jak u ptaka. Powiedział, że dopiero wtedy ustąpi z ziemi tebańskiej, jeśli się znajdzie ktoś, co rozwiąże jego zagadkę. Tej zagadki nauczył się od muz, a sens jej był taki: „Co to za zwierzę, obdarzone głosem, które z rana chodzi na czworakach, w południe na dwóch nogach, a wieczorem na trzech?”. Na próżno odbywano wiece, zgromadzenia i narady: nikt nie umiał dać rzetelnej odpowiedzi.

Wielka żałoba spadła na miasto, albowiem Sfinks co dzień porywał ludzi. Wówczas Kreon ogłosił, że kto wyjaśni zagadkę, otrzyma królestwo tebańskie i ożeni się z Jokastą, wdową po zamordowanym Lajosie. W tym właśnie dniu przybył do stolicy Edyp. Myślał przez cały dzień o zagadce, a wieczorem położył się spać i miał sen wróżebny, który mu poddał właściwe rozwiązanie. O świcie poszedł do Sfinksa i powiedział: „Człowiek chodzi rano, to jest w dzieciństwie, na czworakach; gdy urośnie, staje się zwierzęciem dwunożnym; a w starości, która jest życia wieczorem, podpira się laską, jakby mu trzecia noga przybyła”. Usłyszawszy to Sfinks rzucił się w przepaść. Kreon dotrzymał słowa. Edyp ożenił się z Jokastą i zaczął panować. Z początku wiodło się wszystko dobrze. Jokasta urodziła dwóch synów: Polinejesa i Eteoklesa oraz dwie córki: Antygonę i Ismenę. Ale nad domem królewskim wisiała klątwa bogów. Podwójna zbrodnia Edypa oddała Teby w moc złych duchów. Kraj nawiedzały bezprzykładne klęski. Ziemia leżała twardym ugorem i ziarno rzucone w glebę nie puszczało kielków. Dzieci przychodziły na świat nieżywe. Zwierzęta nie rozmnażały się. Wezwano wieszczą, Tejrezjasza. [...] Straszny był dzień, kiedy Tejrezjasz zjawił się w pałacu Edypa. Milczał długo, aby odwlec chwilę nieszczęścia. Na koniec odkrył prawdę: król Teb winien jest zbrodni ojcobójstwa i kazirodztwa. Na wieść o tym Jokasta powiesiła się, a Edyp wykuł sobie oczy, odział się

w łachmany żebracze i o kiju wywłókł się z miasta, dziad stary i złamany. Prowadziły go córki. Szukał ziemi, w której by się do grobu położył. Zaszedł do miejscowości Kolonos, niedaleko Aten, i tam umarł. Pochowano go w gaju, do którego z wiosną zlatywały się roje słowików.

Źródło: Jan Parandowski, *Legendy tebańskie (fragment)*, [w:] tegoż, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*.

Ćwiczenie 6

Odtwórz relacje rodzinne łączące członków rodu Labdakidów.

- Lajos to Jokasty i

Edypa.

- Edyp to Lajosa i Jokasty, a jednocześnie Jokasty.

- Jokasta jest dla Edypa i .

- Antygona to Polinejkesa, Eteoklesa i Ismeny.

- Polinejkes to Eteoklesa.

- Edyp to Antygony, Ismeny, Polinejkesa, Eteoklesa, a jednocześnie ich .

- Kreon to Jokasty oraz Antygony, Ismeny, Polinejkesa, Eteoklesa.

Ćwiczenie 7

Wyszukaj fragmenty, z których dowiadujemy się, jaki los przeznaczyli bogowie Lajosowi i Edypowi.

Na ich podstawie ułóż krótki tekst, jaki każdy z bohaterów mógł usłyszeć w wyroczni. Zastosuj środki językowe, dzięki którym wyeksponujesz odbiorcę i podkreślisz dramatyzm wydarzeń czekających Lajosa i Edypa.

Ćwiczenie 8

Rozważ, jaką postawę przyjął Edyp wobec wyroków losu. Nazwij ją. Prześledź działania bogów i działania Edypa, które doprowadziły do spełnienia się słów wyroczni. Czy Edyp mógł uciec przed słowami przepowiedni?

Praca domowa

Wypisz kolejnych władców Teb. Wciel się w rolę antycznego kronikarza i ułóż fragment kroniki miasta, w którym przekażesz potomnym informacje o jego dziejach pod rządami jednego z władców. Pamiętaj, że piszesz o ważnych wydarzeniach i ważnych postaciach – dobierz odpowiedni styl do swojej wypowiedzi. Zdecyduj, jakie środki językowe pozwolą ci uzyskać efekt podniosły, a nawet patetyczny.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Mitologiczny świat bogów, herosów i ludzi

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

IV. Samokształcenie.

6) wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Lektura obowiązkowa

2) Jan Parandowski, *Mitologia*, część I *Grecja*;

Zakres rozszerzony

Teksty polecane do samokształcenia

32) Anna Świderkówna, *Hellenika. Wizerunek epoki od Aleksandra do Augusta, Rozmowy o Biblii*;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- omówisz kulturotwórczą rolę cywilizacji starożytnej Grecji;
- omówisz znaczenie pojęć *archetyp* oraz *topos*;
- wyjaśnisz znaczenie pojęcia „mit”;
- utrwalisz znajomość związków frazeologicznych pochodzących z mitologii greckiej;
- odczytasz motywacje bohaterów mitu o rodzie Labdakidów.

Cele operacyjne:

- zna wybrane utwory z literatury światowej (mitologia grecka) oraz potrafi mówić o nich, wykorzystując potrzebną terminologię;
- charakteryzuje mitologiczną wizję świata, bogów i człowieka;
- rozumie funkcje mitów: poznawczą, światopoglądową, religijną;
- rozpoznaje w wybranych mitach sposoby kreowania świata przedstawionego;
- stosuje zasady etyki wypowiedzi;
- odczytuje pozaliterackie teksty kultury, wskazuje obecne w nich motywy;

- wyjaśnia znaczenie frazeologizmów zaczerpniętych z mitologii;
- rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych mitów oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi, historycznymi i estetycznymi epoki antyku; poddaje ją refleksji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Mitologiczny świat bogów, herosów i ludzi”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i następnie rozwiązanie ćwiczenia nr 1 zawartego w sekcji „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom cele zajęć oraz wspólnie ustala z nimi kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, zwracając uwagę na to, kto wykonał zadane ćwiczenie. Jeśli jest taka potrzeba, wybrany uczeń uzasadnia swoje rozwiązanie.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: „Typy i funkcje mitów”. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisane zagadnienie. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne.
2. Omówienie fragmentu wywiadu z Josephem Campbellem. Nauczyciel pyta uczniów, czym jest mitologia, jak można ją odczytywać z punktu widzenia społeczeństwa, historii, indywidualnego odbiorcy. Uczniowie w parach odpowiadają na polecenia zawarte pod tekstem wywiadu. Krótka dyskusja.
3. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Ilustracja interaktywna”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania: *Określ problematykę znanych ci mitów. Rozpoznaj mity wymienione w galerii zdjęć interaktywnych, a następnie określ ich typ oraz funkcję.* Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając także

uczniom informacji zwrotnej.

Pracę z multimedium można wykorzystać do przeprowadzenia klasowego quizu o mitach. Przed zajęciami nauczyciel powinien polecić uczniom przypomnienie sobie najważniejszych mitów znanych ze szkoły podstawowej. Podczas pracy w grupach nad pierwszym poleceniem uczniowie przygotowują zagadki, np. *Jaki to mit...?* W pytaniach można wykorzystać takie informacje, jak typ oraz funkcja mitu.

4. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia interaktywne w sekcji „Sprawdź się” dotyczące związków wyrazowych pochodzących z mitologii (ćw. 3 i 4). Omówienie obu ćwiczeń na forum klasy. Uzupełnienie wiadomości dotyczących źródeł podanych frazeologizmów oraz ich znaczeń.
5. Następne ćwiczenie nr 5 wyświetlone przez nauczyciela na tablicy uczniowie wykonują, pracując w parach. Podczas wspólnych dyskusji rozwiązują zadanie, następnie łączą się z inną parą i kontynuują swoją dyskusję, uzasadniając swój wybór.
6. Jeśli starczy czasu, uczniowie rozwiązują ćwiczenie 6-8 w e-materiale.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o podsumowanie zgromadzonej wiedzy, zadając pytania:
 - *Dlaczego powinniśmy z uwagą czytać mity?*
 - *Jaki jest ich związek z naszym życiem?*
 - *Jak możemy odczytywać mity?*

Praca domowa:

1. Wypisz kolejnych władców Teb. Wciel się w rolę antycznego kronikarza i ułóż fragment kroniki miasta, w którym przekażesz potomnym informacje o jego dziejach pod rządami jednego z władców. Pamiętaj, że piszesz o ważnych wydarzeniach i ważnych postaciach – dobierz odpowiedni styl do swojej wypowiedzi. Zdecyduj, jakie środki językowe pozwolą ci uzyskać efekt podniosły, a nawet patetyczny.

Materiały pomocnicze:

- Witold Bobiński, *Konteksty kulturowe w dydaktyce literatury*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- Claude Lévi-Strauss, *Myśl nieoswojona*, tłum. A. Zajączkowski, Warszawa 2001.
- Ilona Błocian, *Psychoanalityczne wykładnie mitu. Freud, Jung, Fromm*, Warszawa 2010.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Ilustracja interaktywna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.